

HABERLER

TÜRK TARİH KURUMU'NUN YILLIK UMUMİ HEYET TOPLANTISI

Türk Tarih Kurumu Umumî Heyeti 1942 yılı toplantısını 19 İkcinciteşrin 1942 Perşembe günü saat 14,30 da Dil ve Tarih-Coğ-ya Fakültesi binasındaki merkezinde Kurum Başkanı Bay Şemseddin Günaltay'ın başkanlığı altında yapmıştır. Bu toplantının gündemi şu maddeleri ihtiva ediyordu :

1 — Geçen toplantıya ait zabtın okunması.

2 — Kurum'un bir yıllık çalışmaları hakkında İdare Heyeti raporunun okunması.

3 — 1941 Malî yılı hesapları hakkında Murakabe Heyeti raporiyle Teftiş raporunun okunması, İdare Heyetinin ibrası ve 1942 Malî yılı hesaplarını tetkik etmek üzere yeni Murakabe Heyetinin seçilmesi.

4 — Kurum'un önümüzdeki yıllara ait çalışmaları hakkında üyeler tarafından ileri sürülecek tekliflerin müzakeresi.

Başkan ekseriyetin bulunduğunu ve müzakereye başlanabileceğini söyledi.

Geçen toplantıya ait zabıt okunarak aynen kabul edildi.

Kurum'un bir yıllık çalışmalarına ait raporla Murakabe Heyeti ve Müfettiş raporu okundu. Bir yıllık çalışmaların verimli neticelerinden dolayı İdare Heyeti'ne teşekkür edildi (bu raporları aşağıya aynen koyuyoruz).

Bundan sonra Kurum'un ilmî mesaisine dair müzakerelere geçildi. Bay Profesör Fuat Köprülü geçen seneki işlerden hangilerinin yapılmış olduğunu sordu. Başkan bunlar hakkında izahat verdi.

1943 yılının sonbaharında toplanacak olan Üçüncü Türk Tarih Kongresinin mahiyeti ve kongreye kimlerin iştirâk edeceği meselesi görüşüldü.

Kurum'ca yazılması kararlaştırılmış olan Osmanlı tarihinin şekil

ve mahiyeti hakkında müzakere açıldı. Üyeler bu husustaki fikirlerini söylediler. Neticede mufassal ve ilmî Büyük Osmanlı Tarihi-ne hazırlık olmak üzere bir taraftan tercüme ve telif suretiyle yapılmakta olan neşriyata devam edilmesi ve diğer taraftan da bu günkü ihtiyaca cevap verecek daha popüler bir Osmanlı tarihinin yazılması uygun görüldü.

Eski Türkçe kaynakların neşri meselesi müzakere mevzuu oldu. Bunların neşir şekli hakkında üyeler tarafından ileri sürülen mütalealar dinlendi ve neticede bazı mühim yazmaların faksimile olarak ve bazılarının da transkripsiyonları yapılmak suretiyle Türk harfleriyle bastırılması, anlaşılmıyan cümlelerin izahı muvafık görüldü ve 4,5 saat süren müzakereden sonra 18,30 da toplantıya son verildi.

TÜRK TARİH KURUMU'NUN 1.XI.1941 den 1.XI.1942 TARİHİNE KADAR BİR YILLIK ÇALIŞMALARI HAKKINDA RAPOR

Kurumumuzun son bir yıllık çalışmalarına ait raporumuzu yüksek heyetinize arz ediyoruz.

Mali Durum

Kurumumuzun 1941 malî yılı geliri 184.739 lira 70 kuruşu geçen yıldan devrolunan bakiye, 118.000 lirası Hükûmet yardımı, 187.500 lirası Atatürk'ün vasiyeti mucibince İş Bankasındaki nema hesabından hissemize düşen miktar, 562 lira 38 kuruşu neşriyat hasılatı, 16.102 lira 61 kuruşu faizler olmak üzere 506.904 lira 69 kuruştur.

Bu gelirden 17.750 lira 10 kuruşu daimî memur ve müstahdemlerin aylık ve ücretlerine, 1974 lirası mesken bedellerine, 1555 lira 12 kuruşu personel masraflarına, 356 lira 52 kuruşu kırtasiye ve evrakı matbuaya, 5.606 lira 45 kuruşu demirbaş eşyaya, 245 lira müstahdemin melbusatına, 2028 lira 4 kuruşu müteferrik masraflara, 15.760 lira 5 kuruşu telif ve tercüme ücretlerine, 6057 lira 23 kuruşu tabî ve neşir masraflarına, 1914 lira 63 kuruşu kitap ve mecmua bedellerine, 31.663 lira 34 kuruşu hafriyat masraflarına sarfedilmiştir ki bu suretle masraf yekûnu 84.910 lira 48 kuruşu balığ olmuş ve geri kalan 421.994 lira 21 kuruşun 175.000 lirası arsa ve bina karşılığı olarak 1942 malî yılı bütçesinin hususî faslına alınarak mütebaki 246.994 lira 21 kuruşu keza 1942 yılının muhtelif fasıllarına taksim edilmir.

Bu yılın Şubat ayı içinde Kurumumuzun hesap ve muamelâtı Maliye Müfettişi Bay Ferit Melen tarafından teftiş edilerek raporu Maliye Vekâletine verilmiştir. Maliye Vekâletinden Kurumumuza gönderilen ve Kurumumuzun hesap ve muamelâtında görülen intizam ve dürüstiyi takdirle kaydeden bu raporu Murakabe Heyeti raporiyle birlikte yüksek heyetinize arzedeceğiz.

Üçüncü Türk Tarih Kongresi

Hâmi Reisimiz Üçüncü Türk Tarih Kongresi'nin 1943 yılı sonbaharında toplanmasını tensip buyurdıklarından Kurumumuz kângre hazırlıklarına başlamış bulunmaktadır. Bütün arkadaşlarımızdan kongre için şimdiden birer tebliğ hazırlamalarını bilhassa rica ederiz.

Yayın İşleri

Bu yıl içinde şu eserlerin basımı bitmiş ve satışa çıkarılmıştır :

- 1 — Baypars Tarihi,
- 2 — Tanburî Arutin'in İran Seyahatnamesi (Tahmas Kulu Han'ın tevarihî),
- 3 — W. Eberhart: Çinin Şimal Komşuları,
- 4 — Enver Ziya Karal: Selim III. ün Hattı Hümayunları,
- 5 — Afet İnan: Osmanlı İmparatorluğu iktisadî tarihine umumî bir bakış (fransızca),
- 6 — Belleten 19-22 inci sayılar.

Şu eserlerin baskı işleri bitmiştir. Pek yakında satışa çıkarılacaktır :

- 1 — İsfahanî: Selçuk Tarihi,
- 2 — İ. Hakkı Uzunçarşılı: Alemdar Mustafa Paşa,
- 3 — Faik Unat: Atatürk Bibliyografyası,
- 4 — Faik Unat: Osmanlı Sefaretnameleri,
- 5 — İkinci Türk Tarih Kongresi zabıtları.

Bu yıl içinde şu eserler basılmak üzere matbaaya verilmiştir :

- 1 — Babur'un Hatıratı,
- 2 — Hümayunnâme,
- 3 — Hâmit Koşay: Alacahöyük hafriyatı 1940-41 raporu,
- 4 — İ. Hakkı Uzunçarşılı: Kapukulu Teşkilâtı,

5 — Hikmet Bayur: Türk İnkılabı Tarihi II. inci cilt.

Bunlardan başka:

Karlofça ve Pasarofça muahede zabıtlariyle, Nişli Mehmet Ağanın Rusya ve Elhaç Mustafa Efendinin Nemçe sefaretnamelerinin Kurumca bastırılması kararlaştırılmıştır. Bunları üyelerimizden Bay Faik Reşit Unat hazırlamaktadır.

Merhum Doktor Rifat Osman'ın senelerce çalışarak hazırladığı Resimli Edirne Tarihi ve Edirne Sarayı adlı iki eseri satın alınmıştır. Bir çoğu bugün ortadan kalkmış olan eski Türk evlerinin ve binalarının bizzat müellif tarafından yapılmış kara kalem ve sulu boya resimleriyle pek çok kıymetli fotoğrafları ve plânları ihtiva eden bu eseri zaman müsait olunca bastıracağız.

Topkapı Sarayı Müzesi kütüphanecisi Bay İsmail Baykal tarafından hazırlanan ve içinde bir çok kıymetli fotoğraflar bulunan "Enderunlu Sanatkârlar ve Hocaları,, adlı eser de satın alınmıştır. Bu eser de ilk fırsatta bastırılacaktır.

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yeni ve Sonzamanlar Tarihi Doçenti Bay Bekir Sıtkı Baykal, birinci meşrutiyet, Ayastafanos muahedesi, 1877-78 Osmanlı-Rus harbi tazminatı meselesine dair Arşivde mevcut vesikaları toplamış ve bunları 156 sahifelik bir eser halinde bize devreylemiştir

Büyük vatan şairi Namık Kemal'e ait 741 parça husust mektupla şairin bazı eserlerinin müsveddelerini varisler Kurumumuza devretmişlerdir. Bunlar da büyük şairin külliyatı arasında bastırılacaktır.

Cumhuriyetin 20 inci yıl dönümü münasebetiyle Belleten'in 1. inci Teşrin 1943 sayısını fevkalâde bir sayı halinde neşretmek kararındayız.

Matbaa

Geçen Umumî Heyete arzettiğimiz raporda matbaamızın üç ay sonra faaliyete geçeceğini bildirmiştik. Ahvalin bugünkü şartları içinde bu müddet biraz daha uzadı ve nihayet Temmuz ayı içinde evvelâ mürettiphanemizi, Eylül başlarında da baskı makinesini faaliyete geçirmek mümkün oldu. Şimdi yüksek heyetinize sunduğumuz eserler kendi matbaamızda basılmış olduğu gibi, günde bir bir buçuk forma dizmek suretiyle diğer eserlerimizin

baskısına da devam etmekteyiz. Bu suretle geçen yıllara nazaran neşriyat faaliyetimizin bir kaç misli artacağını ummaktayız. Almanya'ya sipariş ettiğimiz kâğıtlar geldikten sonra bu faaliyet daha ziyade artacaktır.

Anahatları Eserinin Durumu

Türk Tarihinin Anahatları eseri serisinde materyal hazırlayan arkadaşlarımız çalışmalarına devam etmektedir. Bu seriden bu sene iki eser (Bay İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın Kapupulu Teşkilâtı ile Bay Hikmet Bayur'un ikinci cilt Türk İnkılâbı Tarihi) matbaaya verilmiş, Bay Osman Şevki Uludağ tarafından yazılan "Osmanlılar devrinde Türk hekimliği,, adlı eserle Bay Şemseddin Günaltay tarafından hazırlanan "Ahamenişlerden sonra İran ve Orta Asya,, adlı eser Kurumumuza teslim edilmiştir.

Osmanlı Tarihini yazmak üzere teşekkül eden Komisyonun hazırladığı programa göre neşir ve tercüme edilecek eserlerden Silâhtar Tarihinin basılmamış olan yazma nüshası getirilmiştir. Bu eserin neşri için hazırlık yapmaktayız. Aynı programa dahil eserlerden 17 inci asırda Fransanın İstanbul Elçiliğini yapmış olan Marquis de Nointel'in hatıratı da tercüme edilmiştir.

Yine bu seri içinde neşredilmek üzere Macar âlimlerinden Feher Geza'ya yazdırdığımız " Proto Bulgarların tarih ve medeniyeti ,, adlı iki ciltlik eser müellif tarafından Kurumumuza teslim edilmiş ve her iki cilt üyelerimizden Bay Hâmit Koşay tarafından Macarcadan Türkçeye çevrilmiştir.

Tercümeler

Bu yıl içinde şu eserlerin tercümesine başlanmıştır :

- 1 — Marquis de Nointel'in hatıratı,
- 2 — Howorth'un dört ciltlik Moğollar tarihi,
- 3 — Yorga'nın beş ciltlik Osmanlı tarihi.

Geçen sene başlanmış olan tercümelerden bu yıl içinde şu eserlerin tercümesi bitmiş ve Kurum'a teslim edilmiştir:

- 1 — Şami Zafernâmesi (bu esere üyelerimizden Bay Fuat Köp-rülü tarafından tarihi, coğrafi ve filolojik haşiyelerle bir mukaddime ilâve edilecektir),
- 2 — İbnülesir tarihinin 4, 5, ve 6 ıncı ciltleri,

- 3 — Aulard'ın Fransız İnkılâbı tarihi,
- 4 — Dopsch'un "Avrupada kültür inkişafının temelleri,, adlı eserinin birinci cildi,
- 5 — R. Pumpelly'nin "Anav hafriyatı,, adlı eserinin birinci cildi,
- 6 — Tarih-i Fahreddin Mübarek Şah,
- 7 — Bulgarcadan "Bulgar tarihi hakkında Osmanlı - Türk Kaynakları,, adlı eser,
- 8 — Gerdizi'nin Zeynelahbar'ı,
- 9 — Sadreddin Ebulhasan Ali'nin "Ahbar-ül-devlet-ül-Selçukiye,, si tercüme ettirilmiş ve,
- 10 — Profesör Doktor Saim Ali Dilemre tarafından tercüme edilen "Küçük Asya Galatları tarihi,, adlı eserin tercümesi satın alınmıştır.

Bunlardan başka :

Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi sinoloji Profesörü Ebarhard'a Çin kaynaklarından Türk tarihini alâkalandıran kısımlar tercüme ettirilmeğe başlanmıştır. Profesör bu yıl içinde,

11 — Şarkî Çin sülâlesi zamanında Şimal kavimlerinin tarihine ait 93 sayfalık bir metin ile,

12 — Hiyung-nu'lar hakkında 154 sayfalık diğer bir metni tercüme ederek Kurumumuza teslim ettiği gibi,

Eski ermeni müverrihlerinin Türk tarihiyle alâkalı eserlerinin tercümesine de başlanmıştır ve bunlardan :

13 — Genceli Kirakos'un "Moğol istilâsı tarihi,, ile,

14 — Mezoplu Toma'nın "Timur ve Şahruh'un Garbî Asya'da yaptıkları harpler, Ak ve Karakoyunlular,, adlı eserinin tercümeleri biterek Kurum'a teslim edilmişlerdir.

Ayrıca,

"Moğolların gizli tarihi,, ile "İran Moğolları,, adlı iki eserin tercüme ettirilmesine karar verilmiştir.

Kütüphane

Geçen sene başlanmış olan Kütüphane kataloğumuzun yapılmasına bu yıl da devam edilmiş ve yeniden 5837 ciltlik 4583 eserin alfabetik ve sistematik kataloglar için fişleri yazılmış, kontrolleri

yapılmış, defterlere geçmiş ve istifadeye konmuştur.

Bu yıl içinde 79 u satın alınmak, 644 ü hediye ve mübadele suretiyle kütüphanemize ceman 723 cilt yeni eser ile 379 u satın alınmak ve 45 i de mübadele suretiyle cem'an 424 adet mecmua girmiştir.

Hafriyatlar

Bu yıl içinde eskiden başlanmış olan bir kısım hafriyatlara devam edildiği gibi, yeniden bazı hafriyat ve geziler de yapılmıştır. Bunları sırasıyla arz ediyoruz :

1 — *Alacahöyük hafriyatı* : Bu sene yeniden höyük üzerindeki on beş ev istimlâk edilerek kaldırılmış ve açılan geniş saha temizlenerek derinleştirilmiştir. Bu sahada yeni Eti devri katına ait bir mahalle ile âbidevî bir yapı meydana çıkarılmıştır. Bu yapı Boğazköyün yeni kale mevkiindedi resmî bina ile plân benzerliği arz etmektedir. Bazı sahalarda da Orta Eti katına kadar inilmiştir. Bulunan eserler arasında hieroglif işaretlerini taşıyan bazı damgalar ile şimdiye kadar Eti devri kazılarında rastlanmayan bazı zarif kaplar vardır. Bu sene burada İstanbul Üniversitesi asistanlarından Bahadır Alkın ile Ankara Tarih Fakültesi ilmî yardımcılarında Kemal Turfan ve hititolog Kemal Balkan staj görmüşlerdir.

2 — *Çankırıkapı hafriyatı* : 135 metrelik cephesi ve diğer büyük tesisatıyla dünyanın en büyük klâsik devir hamamlarından birini meydana çıkaran bu hâfriyata bu yıl da devam edilerek yenden hamamın mühim bir kısmı açılmıştır. Şimdiye kadar üç servis tüneli, on dört büyük salon, büyük bir yüzme havuzu, on üç külhan meydana çıkmıştır. Yine bu sene salonların birinde mermerden bir Athena heykeli bulunmuştur. Fevkalâde kıymetli olan bu eserin baş ve kolları eksiktir.

3 — *Rhegion hafriyatı* : Geçen senelerde meydana çıkarılmış olan büyük binaların tam ve kâmil plânlarını elde etmek maksadıyla bu yıl buradaki hafriyata devam edilmiş ve kıymetli neticeler elde edilmiştir. Bu hafriyatın geçen sanelere ait kısa raporu 21-22 sayılı Belletende neşredilmiştir.

4 — *Bitik hafriyatı* : Ankara'nın şimaline düşen bu höyük üzerinde vaktiyle ele geçmiş olan bazı eserler, burada sondaj mahiyetinde bir hafriyat yapılmasının faydalı olacağını göstermişti. Yapı-

lan sondaj neticesinde 16 metreye kadar inilmiş ve Arkayik devirde başlayan klâsik çağ iskânı ile Firikya iskân tabakası, iki büyük Eti tabakası ve bakır çağı iskân tabakası meydana çıkarılmıştır. Burada çalışan heyet Murtat ovasıyla Bitik-Kızılcahamam yolu ve Bolu civarında da geziler yapmış ve yeni bazı höyükler tesbit eylemiştir.

5 — *Hatay gezileri*: Bitik hafriyatını yapmış olan heyet eylül sonunda Hataya hareket ederek burada da bir araştırma gezisi yapmış ve gelecek senelerde yapılmasını düşündüğümüz hafriyatın yerlerini ve esaslarını tesbit eylemiştir. Bu geziler bir ay sürmüştür.

6 — *Erzurum civarındaki Karaz höyüğü sondajı*: Erzurumun 14 kilometre şimal batısında bulunan Karaz höyüğünde temmuz sonlarında âzamızdan Bay Hâmit Koşay tarafından küçük bir sondaj yapılmıştır. Pek ziyade tahrip edilmiş olan bu höyükte bakır devri, muhtelif yapı katlarıyla 16,5 metre bir kalınlık arz etmektedir ki, Alışar ve Alacahöyükte dahi bakır devri bu kadar geniş bir kalınlık göstermemiştir. Burada elde edilen bakır devri eserleri çok zengin ve güzeldir. Erzurum, Anadolu, Mezopotamya, İran ve Kafkasya'da gelişen kültür mıntakalarının bir düğüm noktası olduğu cihetle önümüzdeki senelerde daha esaslı surette bu havallide çalışmak icap edecektir.

7— *Mudanya'daki yer altı mezarı hafriyatı*: Trakya'da bulunan yer altı mezarlarıyla mukayese maksadiyle âzamızdan Bay Arif Müfit Mansel tarafından Mudanya'da Alçakbayır denilen yerdeki yeraltı mezarında geçen temmuzun başında küçük bir hafriyat yapılmıştır. 16 sene önce açılmış olduğu anlaşılan bu mezar Milâttan önce dördüncü asrın ilk yarısına ait olup planı ve bilhassa mezar odası tavanının konstrüksiyonu bakımından son derece dikkate şayandır. Bu mezar bir taraftan Trakya Kubbeli mezarları ile ve diğer taraftan Anadolu'da münferit bir durumda kalan Belevi ve Karalar'daki mezarlarla rabitalar göstermektedir.

Hafriyat heyetleri arasında çalışma metodları bakımından bir ahenk vücade getirmek ve bilhassa hafriyat raporlarının neşrinde vahdeti temin ve Kurumumuzun gayesine uygun bir yolda nelerde hafriyat yapılması icap edeceğini tesbit eylemek üzere hafriyat direktörleri hususî bir komisyon halinde toplanmaya çağırılmışlardı. 29. XI. 1941 tarihinde ilk içtimasını yapan bu komisyon:

a) Hafriyatlarla ilgili arkeolojik terimlerin tesbitine karar vermiş

ve bunun için Profesör Şevket Aziz Kansu, Doktor Arif Müfit Mansel, Profesör Remzi Oğuz Arık, Doktor Hâmit Koşay'dan mürekkep bir komite seçmiş,

b) 1942 yılında yapılacak hafriyatların yerlerini tayin eylemiş ve hafriyat işleriyle ilgili bazı temennileri İdare heyetine bildirmiştir.

Hafriyatlardan çıkan bazı madenî eşyanın müzelerimizde zamanla çürüyüp dağıldığını gören Kurumumuz, bu değerli tarih vesikalarının tahripten korunması ve muhafazası için esaslı tedbirler alınması lüzumunu hissederek müzelerde bunların temizlenmesi işinde çalışanlardan birer rapor istemiş ve bunları Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün delâletiyle Almanya'ya göndererek Berlin müzesinin bu husustaki mütalâasını sormuştur. Berlin müzesinden aldığımız raporda bu işler için alınması gerekli bazı tedbirler zikredilmiş olmakla beraber Kurumumuz her şeyden önce İstanbul Arkeoloji müzesinde kurulmuş olan lâboratuvarın takviyesi ve bu sahada mütihazası yetiştirilerek bütün müzelerin buradan direktif alması lüzumuna kani olduğundan keyfiyet ehemmiyetle Maarif Vekâletine arz edilmiştir.

Alaca Höyük Müzesi: Kurumumuz tarafından Alacahöyükte kurulan müze bu yıl içinde ikmal edilmiştir. Bir çok büyük şehirlerimizde bile eşi bulunmayan bu modern müzede Alacahöyük hafriyatından çıkıp Ankara'ya nakli mümkün olmayan eşya ile mükerrer parçalar ve bazı kıymetli madenî eşyanın mulâjları teşhir edilmektedir. Bilhassa bakır devrinin eşsiz bronz parçalarının aynen mulâjları yaptırılarak bu müzeye konmuştur. Hafriyat evi, müzesi, yeni köyü, hafriyat sahası ve Kurumumuzun da yardımıyla yeni yapılmaya başlayan mektebiyle Alacahöyük, harp sonu Türkiye'sinin turizm bakımından önemli bir köşesi olacaktır.

Tarihî eserlerin tamiri ve muhafazası

Kültür tarihimizin büyük simalarından Kâtip Çelebinin İstanbul'da Vefa yokuşundaki mezarının pek harap bir vaziyette bulunduğunu Maarif Vekâleti vasıtasıyla öğrenmiş olan Kurumumuz bu mezarın büyük âlime yaraşır bir surette tamiri için Âbideleri Koruma Heyeti emrine kâfi tahsisat ayırmış ve keyfiyet Maarif Vekâletine bildirilmiştir.

İstanbul'un 500 üncü yıl dönümüne hazırlık

Geçen Umumi Heyette 1953 senesinde kutlayacağımız İstan-

bul'un 500 üncü yıl dönümü münasebetiyle Kurumumuzun bazı şeyler hazırlaması kararlaştırılmış ve bir komite seçilmiştir. Bu komite çalışmalarına başlamıştır.

Türk - İslâm devri kitabeleri Derleme Heyeti'nin çalışmaları

Âzamızdan Profesör Mükrimin Halil Yınanc'ın başkanlığı altında kurulmuş olan Türk-İslâm devri kitabeleri derleme heyeti bu yıl içinde faaliyete geçmiştir. Bu heyetin İstanbul bürosu hazırlıklarını bitirerek Mart 1942 başından itibaren mesaiye başlamıştır. İstanbul ve civarındaki tarihî âbideleri, mezarlık, tekke, türbe ve saireyi haritalar üzerinde tesbit ile işe başlayan heyet kitabeleri okumasını ve sıhhatle kopye etmesini bilen kırka yakın mütehasısı bu işte çalıştırmakta bulunmuştur. Ayrıca 134 mektep telebesine de fahrî olarak bu millî işte vazifeler verilmiştir. Heyet 10.X. 1942 tarihine kadar çoğu mezar kitabesi olmak üzere 5629 kitabeyi tesbit ettirmiş ve bunlardan tetkik neticesinde muvafık görülen 3.837 kitabeyi satın almıştır. Diğerleri noksanları dolayısıyla ya reddedilmiş veya ikmal için sahiplerine iade olunmuştur. Aynı tarihe kadar kitabeleri tetkik ve istinsah edilen mezarlık, hazire ve makberlerin sayısı 206 ya baliğ olmuştur. İstanbul bürosu bundan başka serpuş şekillerini fotoğraf ve resimlerle tebit ettirmekte, kitabeleri derleme rehberini hazırlamakta, İstanbul ve mülhakatındaki cami, mescit, tekke, medrese, türbe, çeşme, sebil, köprü, su bendi ve emsali mimarî ve tarihî eserlerin tam bir listesini meydana getirmektedir.

Kitabeleri derleme heyetinde çalışmak üzere Konya müzesinin eski müdürü Bay Yusuf Akyurt Kurum hizmetine alınmış ve kendisine ilk iş olarak Ankara'nın İslâmî devre ait âbidelerinin plân ve kitabelerini tesbit işi verilmiştir. Bay Yusuf Akyurt üç aylık kısa bir zamanda Selçuk ve Osmanlı devri eserlerinden 33 binanın plânlarını almış ve kitabelerini tesbit eylemiştir. Bu eserlerin fotoğrafları da alındıktan sonra neşre hazır bir hale gelecektir.

Geçen seneki raporumuzda bahsettiğimiz Diyarbakır lisesi öğretmenlerinden Bay Kâzım Baykal ve Bay Süleyman Savcı tarafından hazırlanan "Tarihte Diyarbakır,, adlı eser âzamızdan Bay Osman Ferit Sağlam ve Konya müzesi müdürü Bay Zek Oral tarafından mahallinde tetkik edilerek bu eserdeki kitabelerin eksiklikleri

ve sıhhat bakımından kıymetleri tesbit olunmuştur.

İki ay önce de yine âzamızdan Bay Osman Ferit Sağlam'ın riyasetinde Bay Yusuf Akyurt ve fotoğraf Bay Baha Bediz'den mürekkep bir heyet Erzurum'a gönderilerek Erzurum âbideleri ve kitabeleri tesbit ettirilmiştir. Bu heyet Erzurum'un en mühim eserlerinden 43 binayı tetkik etmiş 65 kitabenin kopyasını almış 17 eserin plânlarını hazırlamış ve 200 den fazla fotoğraf almıştır.

İlmî toplantılar

Geçen seneki raporumuzda arzettiğimiz ilmî toplantılara program mucibince muntazaman devam edilmiştir. Bu toplantılarda orijinal mevzular üzerinde 14 konuşma yapılmıştır. Bu konuşmaları neşretmek kararındayız.

Kurum Başkanlığı ve Yeni Üyeler

Kurumumuz Başkanı Bay Hasan Cemil Çambel sıhhi sebeplerden dolayı 17.XII.1941 de istifa etmiş ve istifası Hâmi Reisimiz tarafından teessürle kabul edilerek yerine İdare Heyeti âzasından Bay Şemsettin Günaltay seçilmiştir. Asbaşkanlarımızdan Bay İhsan Sungu da resmî vazifesinin pek fazla olmasından dolayı asbaşkanlıktan istifa eylemiş ve İdare Heyetimizin ricalarına rağmen bu istifasında ısrar ettiğinden istifası teessürle kabul edilmiştir. Bu suretle İdare Heyetimizde açılan üyeliğe azamızdan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dekanı Profesör Şevket Aziz Kansu seçilmiştir.

Bu yıl içinde kıymetli tarihçilerimizden ve eski eserleri koruma heyeti âzasından Bay Efdaleddin Tekiner ile Ordu Mebusu Bay Ali Canip Yöntem Kurumumuzun aslı üyeliklerine intihap olunmuşlardır.

Nizamnamemizin hususî maddesi gereğince tarih sahasındaki çalışmalarıyla tanınmış olan öğretmenlerin Kurumumuzun muhabir âzalıklarına alınarak kendilerinden bu sahada istifade edilmesi kararlaştırılmıştır.

Kurumumuz bütün bu çalışmalarından başka, Maarif Vekâleti, Parti ve Genelkurmaydan gönderilen bazı tarihî eserleri tetkik ile bunlar hakkındaki mütalâalarını bildirmiştir.

TÜRK TARİH KURUMUNUN 1941 MALİ YILI HESAPLARI HAKKINDA MURAKABE HEYETİ RAPORU

Türk Tarih Kurumu Başkanlığına

Türk Tarih kurumu 1941 mali yılına ait hesapları defterler ve sarfevrağı üzerinde tarafımızdan tetkik edilmiştir. Bu tetkikatımızın neticesini arz ediyoruz :

Kurumun 1941 mali yılı varidat bütçesi 184.739 lira 70 kuruşu 1940 mali yılından devrolunan bakiye ve mütebakisi muhtelif kaynaklardan tahsil edilecek varidat olmak üzere 351.000 lira tahmin edilmiş ise de aynı yıl içinde tahsilât 506.904 lira 69 kuruşu balığ olmuştur.

Kezalik bu yıl içinde ifası zarurî görülen hizmetler karşılığı olarak muhtelif fasillara ayrılmış olan tahsisatla masraf bütçesi de varidata uygun olarak 351.000 lira ile bağlanmış ise de buna mukabil 84.910 lira 48 kuruşun sarfı tahakkuk eylemiştir.

Bu itibarla 31 Mayıs 1942 tarihinde kapanan 1941 mali yılının varidat fazlası olan 421.994 lira 21 kuruşun 27.216 lira 79 kuruşu 6. 6. 1942 ve 30. 6. 1942 tarihli dekontları mucibince Türkiye İş Bankasında mevcut olduğu, 154.007 lira 33 kuruşunun kezalik aynı Bankanın 8. 7. 1942 tarihli dekontu mucibince 5184 numaralı ve bir yıl vadeli hesabında Kurum tarafından yaptırılması mutasavver bina karşılığı olarak mevcut bulunduğu, 191,500 lirasının da bir sene vadeli tasarruf bonosu halinde kezalik 30. 6. 1942 tarih ve 18959 numaralı bordro mucibince İş Bankasında mahfuz olduğu, geri kalan 49,270 lira 9 kuruşun da muhtelif hizmetler için verilmiş avansların henüz mahsupları yapılmamış bakiyeleri olduğu anlaşılmıştır.

Kurumun 1941 mali yılı varidat ve masraf bütçeleri ile bu varidat ve masraflardan tahsil ve sarf olunan miktarları ve 1942 mali yılına devrolunan bakiyenin bankadaki miktarını ve avans bakiyelerini müfredatlı surette gösteren cetveller bu raporumuza bağlanmıştır.

1 Haziran 1941 den 31 Mayıs 1942 tarihine kadar yapılan sarfiyata müteallik bütün sarf evrakıyla defterlerin usulüne muvafık olarak ve takdire şayan bir dikkat ve intizamla tesis ve tanzim edilmiş olduğu memnuniyetle görülmüştür.

Keyfiyeti derin saygılarımızla arz ederiz.

7. 11. 1942

Türk Tarih Kurumu Âzasından
İstanbul Mebusu
F. Öymen

Türk Tarih Kurumu Âzasından
Kars Mebusu
F. Köprülü

Büyük Millet Meclisi
Muhasebe Müdürü
M. Bulak

Maliye Vekâleti Millî Emlâk U. M.
Maliye Müfettişi
C. Eyüpoğlu

TÜRK TARİH KURUMUNDA YAPILMIŞ OLAN TEFTİŞ VE TETKİK NETİCESİNE DAİR RAPOR

T. C.
MALİYE VEKÂLETİ
TEFTİŞ HEYETİ
Sayı
288 - 12

Ankara, 17 - 2 - 942

Türk Tarih Kurumu Reisliğine

Ek; Rapor ve 8 merbutu

Özü: Kurum malî işlerinin teftiş raporuna dair.

Devletten yardım gören cemiyet ve müesseseler arasında, 2996 numaralı kanun hükmüne göre, Maliye Müfettişi Ferit Melen tarafından Kurumunuzda yapılmış olan tetkik ve teftiş neticesini gösteren rapor ve ekleri bağlı olarak riyasetlerine, bir sureti de Başvekâlete sunulmuştur.

Hesap ve kayıt işlerinin intizamını ve Kurumun kıymetli mesaisini bildirmekte olan raporda Müfettişin bazı teklif ve temennilerine de mâlûmat husulü ve icabının ifası ile raporun iade buyrulmasını saygılarımla rica ederim.

Maliye Vekili
F. Ağralı

Maliye Vekâleti Yüksek Makamına Teftiş Heyeti Reisliğine

Yüksek makamlarından telâkki olunan emir üzerine 4/Şubat/942 - 9/Şubat/942 tarihlerinde Türk Tarih Kurumu'nda yapılan teftiş ve tetkiklerden elde edilen neticeler aşağıda arz olunmuştur.

Bellekten, C. VII, F : 23

Kayıtlar ve evrakı müsbite:

1 — Kurum'un 1/Haziran 940 - 31/2.ci kânun/942 tarihleri arasındaki zamana mütaallik varidat ve masraf evrakı müsbitesi ve bunlara ait kayıtlar kalem, kalem tetkike tâbi tutulmuştur: Bu tetkikat sırasında şu cihetler müşahede ve tesbit olunmuştur.

A - Kurum'un, en küçükleri de dahil olmak üzere, varidat ve masraflarının cümlesi evrakı müsbiteye istinat ettirilmiştir. Devlet masraflarına ait evrakı müsbiteye mütenazır olarak tanzim ve tarih ve muamele sırası ile muntazam bir halde muhafaza edilmekte olan bu evrakta herhangi bir noksana tesadüf olunmamıştır.

B - Kurum'un masraflarının heyeti umumiyesi, nizamnamesi hükümleri dairesinde, idare heyetinin karar ve tasvibile yapılmıştır.

C - Kurum varidat ve masraflarını ve kasa ve banka muamelelerini gösteren kayıtlar ve defterler azamî bir dikkat ve itina ile tanzim edilmekte bulunmuştur. Yakın zamana kadar ihmal edilmiş olan demirbaş eşya kayıtları, son zamanlarda, devamlı bir mesai neticesinde yeniden hazırlanmış olan tadat ve tesbit cetvellerine istinaden tesis edilmek üzere bulunmuştur.

D - Kurum satın alma işlerinde pazarlık usulü hâkim kılınmış ise de değeri yüksek olan eşyanın mübayaasında veya işlerin yaptırılmasında şartname tanzim edilmiş ve müteahhitlere resmî mukavelelerle bağlanılmasına dikkat olunmuştur.

E — Kurumca yaptırılan hafriyatın istilzam eylediği masraflar bidayette hafriyat direktörleri tarafından tayin ve icra edilmekte iken Haziranda başlıyan 941 malî senesi iptidasında hazırlanmış olan bütçe talimatnamesi (merbut 1) ile bu noksan da bertaraf edilmiş ve hafriyat heyetlerinin bu husustaki salâhiyetleri makul kayıtlarla takyit olunmuştur.

F — Tetkike esas olan müddet zarfında icra ve ihtiyar olunan masraflardan, Kurum'un idamesi ve nizamnamesiyle tayin edilmiş olan gaye ve maksatlarının tahakkuku ile ilgili olmıyanlara tesadüf olunamamıştır.

G — Hafriyat işleri gibi tercüme, tercüme tetkiki, rapor ve rapor tetkiki ücretleriyle Kurumca satın alınan telif hakları için

mutedil emsalli baremler (merbut 2) hazırlanmış ve bu baptaki masrafların tahakkukuna bu baremler esas tutulmuştur.

H — Kurum'un senelik varidat muhammenatiyle masrafları zamanla tekemmül ettirilen senelik bütçelerle tayin ve tesbit ve masrafların icrasında da bütçe esaslarına riayet olunmuştur.

İ — Bu bahiste son olarak hafriyat işleri için verilen avanslara temas etmekte fayda bulunmuştur. Yukarıda da temas edildiği üzere hafriyatın istilzam eylediği bircümle masraflar hafriyat direktörlerine Kurumca avans olarak verilen meblağ ile karşılanmaktadır. Bir kaç partide ödenmekle beraber her defasında verilen avansın bazan 10.000 lira gibi mühim miktarlara baliğ olduğu görülmektedir. Böylece mühim bir yekûna baliğ olan paraların doğrudan doğruya direktörlere verilmesi yerine hafriyat işleri için direktörler namına Bankalarda kredi açtırılması kanaatimizce Kurum için daha faydalı ve maslahata daha uygun olur. Bu takdirde hem paranın herhangi bir surette ziyaa uğraması gibi bir tehlikeden kaçınılmış ve hem de Bankada bulunduğu müddet zarfında faizinden istifade edilmiş olur.

Kurumun varidat ve masrafları ve malî vaziyeti:

2 — Varidatının mühim bir kısmı Devlet tarafından yapılan yardımdan müteşekkil olan Kurum'un varidat ve masraflarının nelerden tereküküp ettiğini ve malî vaziyeti hakkında bir fikir hâsıl edilmek üzere tetkik sırasında elde edilen malûmatı arzeylemeyi faydalı bulduk:

A — Varidat: Bütçeler ve hesabı katilerine nazaran Kurumun varidatı Hükümet yardımı, Atatürk vasiyeti, faizler, filim ve neşriyat hasılâtından tereküküp etmektedir.

Hükümet yardımı, her sene muntazaman Maliye Vekâleti bütçesinden temin olunan ve son senelerde 118.000 liraya baliğ olan tahsisat ile Tarih kongresi masraflarını karşılamak üzere Başvekâletçe verilen mebaliğden teşekkül eylemektedir. Kurumca yapılan hafriyatın istilzam eylediği bazı masraflar, ezcümle istimlâk bedelleri, dekovil, kamyon gibi vesaiti nakliye ücretleri bu iş için ayrılmış olan tahsisat ile Nafia Vekâletice temin olunmaktadır. Hühümetçe taahhüt olunan yardım tamamen ve muntazam olarak ifa olunmuştur.

Atatürk tarafından Kurum'a vasiyet edilen ve bütçede 80.000 lira olarak tahmin edilen senelik tahsisata mukabil 940 malı yılı içinde 49.000 lira tahsil olunmuştur. 939 ve 941 yılları taksitleri henüz tahsil ve irat edilememiştir.

Yine Kurum nizamnamesinin 16 ıncı maddesiyle âza başına 3 lira olarak tespit edilmiş olan ve bütçelerde 90 lira tahmin edilen aidata mahsuben de tahsilât yapılmamıştır. Alâkadarlar âzalara esasen bir çok külfetler tahmil edilmiş bulunmasını bu aidatın ademi tahsiline sebep olarak göstermişlerdir.

Kurumca tab ve neşredilmekte olan kitapların mühim bir kısmı meccanen dağıtılmakta bulunduğu cihetle (3 merbut numaralı liste meccanen kitap alan müessese ve zevatın isimlerini göstermektedir) bu maddedeki varidat pek cüz'idir.

Bidayeti teessüsünden bugüne kadar yukarıda saydığımız membalardan temin ve tahsil olunan varidat nevi itibariyle berveçhi âtidir :

Mikdarı	Nevi	Taalluk ettiği zaman
688.039 00	Hükümet yardımı	1/Haziran/931-31/İ. K./942
49.000 00	Atatürk vasiyeti	" " "
4.142 50	Dil Kurumu yardımı ve Gazi mükâfatı	" " "
11.700 76	Faizler	" " "
2.966 87	Neşriyat hasılâtı	" " "
2.340 00	Filim hasılâtı	" " "
1.500 29	Muhtelif gelirler	" " "
32.057 17	937 bütçesi türlü gelirleri	" " "
791.796 59	Yekûn	

Bu varidatın senelik miktarları da aşağıda cetvelde gösterilmiştir :

Mikdarı	Senesi
8.020 18	931
9.553 64	932
8.032 24	933
8.052 87	934
18.155 51	935

Mikdarı		Senesi
27.921	17	936
149.517	21	937
134.553	98	938
136.225	43	939
168.850	38	940
688.882	61	Yekûn
122.913	98	İkincikânun 942 gâyesine kadar
791.796	59	Umumî yekûn

B — Masraflar: İlişik kasa hesap cetvelleri suretlerinin (merbut 4) tetkikinden de anlaşılacağı üzere Kurum'un masrafları memur ve müstahdemîn maaş ve ücretleri, tazminat, memur ve âza harcırahları, telif ve tercüme ücretleri, neşriyat, hafriyat, kongre ve sergiler ve ihtifaller masrafları gibi bölümlere tefrik olunabilir. Bidayeti teessüsünden bugüne kadar yukarıda sayılan cihetlere sarfedilen para yekûnları mukayeseye medar olmak üzere nevi itibarıyla bir cetvel halinde aşağıda gösterilmiştir:

Mikdar	Nevi	Taalluk ettiği zaman	İzahı
80.236 70	Maaş ve ücretler	Haziran 931-31	Bu rakamlar 2. ci kâ. 942 hakkında tafsilatlı malûmat için merbut 5 numaralı cetvele müracaat
14.740 66	Tazminat ve harcırah	" " "	
24.601 23	Demirbaş eşya	" " "	
42.607 61	Telif tercüme	" " "	
87.130 04	Tabı ve neşir	" " "	
28.849 88	Kütüphane	" " "	
200.624 70	Hafriyat	" " "	
85.123 95	Kongre ve sergiler	" " "	
2.339 38	İhtifaller	" " "	
27.214 56	Diğer masraflar	" " "	

(Atatürk vasiyeti için verilen 8915 liralık veraset vergisi bu yekûna dahildir)

595.702 22 Umumî Yekûn

Bu rakamlar ikinci bir tahlile tâbi tutulduğu takdirde masrafların 149.132,53 liradan ibaret olan ve umumî yekûnun takriben % 25 şî Kurum'un idamesine 446.596,69 lira gibi masrafın % 75 şîni teşkil eden mühim bir kısım ise Kurum'un gayesini teşkil eden ilim işlerine tahsis edilmiş olduğu memnuniyetle görülmektedir. Masrafların sene itibariyle tevezzü tarzı da şöyledir :

Mikdarı	Senesi
7.143 69	931
9.801 77	932
7.750 92	933
8.055 84	934
14.825 78	935
16.755 97	836
132.687 52	937
72.056 46	938
87.478 37	939
127.586 59	940
33.184 80	1/Haziran/941-31/ 2. ci kânun 942
78.374 51	Derdesti mahsup avans bakiyeleri
595.702 22	Umumî Yekûn

C — Kurum'un malî vaziyeti :

Kurum kurulduğu tarihten beri istisnasız her sene hesaplarını bir varidat fazlasıyla kapamış ve varidatın mikdarı arttıkça ertesi seneye devredilen mevcut ta yükselmiştir. Son beş seneye ait ilişik katî hesap cetvellerinin (merbut 5) tatbikinden de anlaşılacağı üzere fazlai varidat olarak :

935	yılından	936	yılına	4.236,44	lira
936	„	937	„	15.401,64	„
937	„	938	„	32.231,33	„
938	„	939	„	94.728,85	„
939	„	940	„	143.475,91	„
940	„	941	„	184.739,70	„

devredilmiştir. 941 malî yılı içinde ve 31-Kânun-942 tarihine kadar tahmin olunan 351.000 liralık varidata mukabil 307.653,68 lira tahsil olunmuştur. Buna mukabil zikri geçen tarihe kadar mahsubu derdest olan avanslar da dahil olmak üzere yapılan masraflar 111.559,31 liradan ibaret bulunmaktadır. Yine zikri geçen tarihte Kurum'un bankadaki mevcudu 196.094,37 liraya baliğ olmaktadır. Alınan malûmata göre malî sene sonuna kadar yapılması kararlaştırılan masraflar:

<u>Mikdarı</u>	<u>Nev'i</u>
34.000 00	Matbaa hurufatı ve makinası mübayaa bedeli
10.000 00	Neşriyat işlerine
22.000 00	Sipariş edilen kâğıtlar
10.000 00	Hafriyat
12.000 00	Maaş, ücret ve diğer masraflar
<u>88.000 00</u>	Yekûn

lira olarak tahmin olunmuştur. Bu hesaba nazaran 942 malî yılına 100.000 lirayı mütevaciz bir varidat fazlasıyla girilecektir. Kurum'un Atatürk vasiyetinden tahakkuk edecek iki senelik alacağı bu malî yıl içinde tahsil edilebildiği takdirde devredilecek miktar bir misli artar. Bu netice Kurum'un hiç bir surette israf yoluna gitmemiş olduğunu ispat eylediği gibi, temin olunan varidatın Kurum ihtiyaçlarından fazla olduğunu da meydana çıkarmaktadır. Son iki, üç senelik masraf rakamlarının vasatisine nazaran Kurumun senelik ihtiyaçları 130.000 lira raddesindedir. Bunun 50.000 lirası diğer membalardan temin edildiğine göre Hükümet yardımının bir miktar azaltılmasında ve hattâ birikmiş mebalığın sarfına kadar bu yardımın yarıya indirilmesinde bir beis olmayacağı mütalâasındayız. Ancak bu vaziyetin, Kurum faaliyetinin bu günkü hacminin muhafaza edilmesine bağlı olduğunu da arzylemeliyim.

Kurum'un faaliyeti :

3 — Maksadı teşekkülü Türk tarihini tetkik ve elde edilen neticeleri neşrü tamim etmek olan Türk Tarih Kurumu'nun bu maksadın tahakkuku için neşriyat, hafriyat ve içtimalara tahsis eylediği mebalığden yukarda bahsedilmişti. Sarfedilen bu paralar mukabilinde :

a — 17 muhtelif yerde hafriyat yapılmıştır.

b — Türkçe ve ecnebi dillerden 22 kitabın telif hakkı satın alınarak bastırılmıştır.

c — 15 eser bastırılmak üzere matbaaya verilmiştir.

d — 19 eserin telif ve tercümesi ikmal edilmiş, 25 eserin de telif veya tercümesine başlanmıştır.

e — Takriben 35.000 ciltlik bir kütüphane tesis olunmuştur (merbut 8).

Tarih Kurumu'nun faaliyet ve mesaisi neticesinde meydana getirilen eserler ve elde olunan neticelerin ilmî kıymetleri hakkında herhangi bir mütalea serdedilmesi, müfettişlikçe salâhiyet ve kifayet haricinde görüldüğünden burada bu eserlerin sayılması ve nazarı mütalealarına arzile iktifa olunmuştur.

Hülâsa ve netice :

Yukarda da bertafsil arzedilmiş olduğu üzere Türk Tarih Kurumu'nda yapılan teftişte defterler, kayıtlar ve evrakı müsbitenin noksatsız olduğu, muhasebe ve yazı işlerinin temiz ve itina ile işlediği, Kurum gelirlerinin sarfında tasarruf fikrinin hâkim kılındığı ve Kurum'un faaliyetinden elde olunan semerelerin bu bapta ihtiyar olunan külfet ve masrafları belâğanmabelâğ karşılamakta bulunduğu neticesine varılmıştır. Elde edilen bu neticelerin şükran şayan olduğunu arzeylerim.

12.2.1942

Maliye Müfettişi
Ferit Melen